



Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 336.02:338.246.88(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20626516>

**Фінансові інструменти сталого відновлення і розвитку економіки України
в умовах макроекономічної нестабільності**

Парубець Олена Миколаївна,

д. е. н, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та
страхування, Національний університет «Чернігівська політехніка», вул.

Шевченка, 95, м. Чернігів, Україна, 14030.

E-mail: olena.parubets@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5357-7581>

Прийнято: | Опубліковано:

Анотація: Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових інноваційних фінансових інструментів забезпечення сталого відновлення і розвитку національної економіки в умовах війни та повоєнної трансформації, які б охоплювали економічну, інфраструктурну, соціальну та екологічну складові реалізації зазначених глобальних процесів. **Мета статті** полягає в дослідженні інноваційних підходів та можливостей використання диверсифікованих фінансових та цифрових інструментів для забезпечення сталого відновлення і розвитку економіки України та прискорення її інтеграції до єдиного економічного простору країн ЄС. **Методи.** Для досягнення мети в роботі використано наступні методи: аналізу, синтезу і узагальнення – для дослідження наукової думки вітчизняних і зарубіжних вчених, аналізу основних положень нормативно-законодавчих актів, узагальнення існуючих теоретичних положень з визначеної проблематики; дедукції та індукції – для обґрунтування



інноваційних підходів, фінансових і цифрових інструментів забезпечення сталого відновлення і розвитку економіки України; міждисциплінарний метод – дослідження проблем і перспектив сталого відновлення і розвитку на основі симбіозу дисциплінарних підходів економіки, соціології, екології та управління.

Результати. Досліджено фінансові інструменти забезпечення сталого відновлення і розвитку економіки України в розрізі економічної, соціальної та екологічної складових. Зазначено, що стале відновлення є передумовою і основою забезпечення сталого розвитку економіки України в повоєнний період. Запропоновано використання інноваційних підходів та фінансових інструментів забезпечення сталого відновлення національної економіки. Обґрунтовано необхідність використання поряд з фінансовими цифрових інструментів. Акцентовано увагу на необхідності розвитку мережевої взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування, представниками бізнесу, закладами освіти і науки, суспільством з використанням інструментарію державно-приватного партнерства, учасницького бюджетування, розвитку ринку внутрішніх державних запозичень.

Висновки. Традиційні фінансові інструменти забезпечення сталого відновлення і розвитку економіки є недостатніми для покриття потреб стабілізації ситуації в умовах війни та повоєнної трансформації економіки. При цьому зростання залежності України від міжнародної фінансової допомоги в умовах зміни макроекономічної і геополітичної ситуації може призвести до невиконання умов кредиторів, неможливості своєчасного погашення заборгованості і виникнення ризиків дефіциту коштів та призупинення процесів відбудови і відновлення. З врахуванням вищезазначеного в роботі зроблено висновок про необхідність диверсифікації існуючих фінансових інструментів та використання європейських вимог в сфері узгодження єдиних стандартів оцінки економічних, соціальних, екологічних складових ESG стратегій.



Ключові слова: фінансові інструменти, сталий розвиток, стале відновлення, економіка, макроекономічна нестабільність, цифровізація, зелене фінансування, інвестиції, видатки бюджету.

Financial instruments for the sustainable recovery and development of Ukraine's economy in a context of macroeconomic instability

Olena Parubets

Doctor of Economics, Professor, Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv Polytechnic National University, St. Shevchenko, 95,

Chernihiv, Ukraine, 14030

e-mail: olena.parubets@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5357-7581>

Abstract: The relevance of this study stems from the need to identify new, innovative financial instruments to ensure the sustainable recovery and development of the national economy in the context of war and post-war transformation, which would encompass the economic, infrastructural, social and environmental aspects of these global processes. **The aim of this article** is to examine innovative approaches and opportunities for utilising diversified financial and digital tools to ensure the sustainable recovery and development of Ukraine's economy and to accelerate its integration into the single economic area of the EU countries. **Methods.** To achieve the aim, the following methods were used in the study: analysis, synthesis and generalisation – to examine the scientific views of domestic and foreign scholars, analyse the main provisions of regulatory and legislative acts, and generalise existing theoretical provisions on the specific subject matter; deduction and induction – to substantiate innovative approaches, financial and digital tools for ensuring the sustainable recovery and development of Ukraine's economy; an interdisciplinary method – to study the problems and prospects of sustainable recovery and development based on the symbiosis of disciplinary approaches from economics, sociology, ecology



and management. **Results.** This study examines the financial instruments for ensuring the sustainable recovery and development of Ukraine's economy from the perspectives of its economic, social and environmental dimensions. It is noted that sustainable recovery is a prerequisite and the foundation for ensuring the sustainable development of Ukraine's economy in the post-war period. The use of innovative approaches and financial instruments to ensure the sustainable recovery of the national economy is proposed. The necessity of using digital tools alongside financial ones is substantiated. Emphasis is placed on the need to develop networked interaction between the state, local authorities, business representatives, educational and scientific institutions, and society, utilising the tools of public-private partnership, participatory budgeting, and the development of the domestic government borrowing market. **Conclusions.** Traditional financial instruments designed to ensure the sustainable recovery and development of the economy are insufficient to meet the needs of stabilising the situation in the context of war and post-war economic transformation. At the same time, Ukraine's growing dependence on international financial assistance, given the changing macroeconomic and geopolitical situation, may lead to a failure to meet creditors' conditions, an inability to repay debts on time, and the emergence of risks of funding shortfalls and the suspension of reconstruction and recovery processes. In light of the above, the paper concludes that there is a need to diversify existing financial instruments and to adopt European requirements regarding the harmonisation of uniform standards for assessing the economic, social and environmental components of ESG strategies.

Keywords: financial instruments, sustainable development, sustainable recovery, economy, macroeconomic instability, digitalisation, green finance, investment, public expenditure.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Економіка України знаходиться в кризовому становищі, обумовленому впливом військових ризиків, зростанням



видатків на забезпечення обороноздатності країни, нестабільністю геополітичної ситуації, дефіцитом фінансових, енергетичних і трудових ресурсів, залежністю від міжнародної фінансової допомоги. Згідно до П'ятої швидкої оцінки завданої шкоди та потреб України сума коштів, необхідних для відновлення економіки, в найближчі 10 років складе майже 588 млрд дол. США. Значну суму коштів на реконструкцію і відновлення потребують такі сектори економіки, як транспортний – більш ніж 96 млрд дол. США, енергетичний – 91 млрд дол. США, житловий – 90 млрд дол. США, торгівлі і промисловості – 63 млрд дол. США, сільськогосподарський – 55 млрд дол. США [1]. Згідно до даних, опублікованих Міністерством економіки, доквілля та сільського господарства України, сума збитків, нанесених в умовах війни доквіллю і екології, складає близько 7 трлн грн. [2].

Обсяг власних фінансових ресурсів держави на проведення вищезазначених заходів є недостатнім, і для залучення необхідної суми коштів необхідно провести низку реформ, спрямованих на створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій, боротьбу з тіньовою економікою та корупцією, розвитку ринку внутрішніх державних запозичень, прискорення інтеграції до Європейського Союзу (ЄС), забезпечення відновлення національної економіки на засадах сталого розвитку, що потребує трансформації існуючих і розробки нових фінансових інструментів.

В умовах цифрової трансформації та макроекономічної нестабільності існуючі фінансові інструменти повоєнного відновлення національної економіки потребують суттєвого вдосконалення та адаптації до принципів сталого розвитку, передбачених у стратегіях розвитку держави, зокрема, Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», розпорядженнях і постановах Кабінету міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року», «Про схвалення Національної транспортної стратегії



України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» та ін.

Це обумовлює необхідність проведення більш глибоких досліджень теоретико-методологічних і науково-практичних підходів вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно використання фінансових інструментів сталого відновлення і розвитку та можливостей їх адаптації до національної практики для відновлення економіки в умовах війни і забезпечення її комплексної модернізації в повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності і класифікації фінансових інструментів відновлення і розвитку економіки, зокрема, і на засадах сталого розвитку, присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених.

Н. Демчишак та А. Білецький серед фінансових інструментів розвитку національної економіки виокремлюють бюджетні, податкові, інвестиційні та обґрунтовують їх взаємозв'язок із сучасними цифровими інструментами [3].

Я. Б. Дропа пропонує класифікацію формування фінансових інструментів національної економіки за такими ознаками, як рівноправність учасників – ринкові та адміністративні; суб'єкти фінансової системи – держава, суб'єкти господарювання, домогосподарства; характер прав – інструменти власності, інструменти позики та змішані інструменти [4].

М. А. Гапонюк та М. Ф. Стефанішін [5] зазначають, що для залучення іноземних інвестицій в Україну необхідно використовувати такі інноваційні фінансові інструменти, як «зелені облігації, краудфандингові платформи, венчурні фонди та фінансові технології». Використання зазначених інструментів, на думку авторів, буде сприяти покращенню інвестиційного клімату, підвищенню конкурентоспроможності пріоритетних для розвитку національної економіки видів економічної діяльності.

Автори роботи [6] вказують на необхідність використання для повоєнного відновлення економіки таких фінансових інструментів як «зелені» облігації,



«зелене» кредитування та страхування, формування «зелених» фондів та залучення коштів іноземних «зелених» інвесторів.

Ю. О. Єрешко акцентує увагу на визначній ролі держави у механізмі сталого розвитку, наголошуючи на важливості інноваційного оновлення як одного з дієвих інструментів реалізації такого механізму [7].

Т. В. Кожухова серед проблем фінансування сталого розвитку виокремлює недосконалість системи бюджетування видатків на розвиток сільського господарства, недостатнє фінансування охорони здоров'я та освіти, недосконалу структуру державних видатків, порушення бюджетного законодавства [8].

Враховуючи євроінтеграційні наміри України, проаналізуємо наукові підходи зарубіжних вчених, які досліджували план відновлення ЄС для ліквідації наслідків, викликаних кризою, спричиненою пандемією COVID 19 у контексті їх відповідності цілям сталого розвитку.

У дослідженні [9] автори наголошують, що опублікований План відновлення створює нові можливості для перезапуску соціально-економічної системи ЄС і має бути реалізований до 2030 року. Зусилля щодо відновлення повинні бути спрямовані на усунення асиметрії розвитку країн ЄС з врахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів, підтримку ключових секторів економіки та технологій шляхом інвестицій у ключові ланцюги створення вартості, підтримку малих та середніх підприємств. Для фінансування таких ініціатив розроблено Нові Багаторічні фінансові рамки на 2021-2027 роки та створено Фонд відновлення та стійкості з бюджетом 750 млрд євро, який у своїй діяльності керується Механізмом відновлення та стійкості (RRF) і за яким 90 % коштів буде спрямовано на підтримку інвестицій та реформ у державах-членах ЄС. При цьому основоположною концепцією запропонованого Плану відновлення є саме сталий розвиток.

Й. ван Клостер та Р. ван Тілбург, досліджуючи фінансову складову сталого відновлення, зазначають, що уряди країн ЄС можуть використати виділені Європейським центральним банком кошти за програмою сталого відновлення



після Covid-19 тільки один раз, тому необхідно ці кошти спрямувати на розвиток зеленої економіки згідно до цілей сталого розвитку замість загального економічного стимулювання. При цьому автори звертають увагу на такий фінансовий інструмент Європейського центрального банку, як цільові довгострокові операції рефінансування (TLTRO), який спрямований на кредитування реального сектору економіки з низькою процентною ставкою та довшим терміном погашення [10].

А. Веріхе акцентує увагу на тому, що модель економічного розвитку, яка зосереджена на економічному прогресі за будь-яку ціну, не відповідає цілям сталого розвитку і потребує ґрунтовного переосмислення. На думку автора, заходи щодо відновлення економіки не повинні заважати реалізації прийнятих економічних та соціальних стратегій; найбільша сума коштів на економічне відновлення буде виділена підприємствам енергетики, транспорту та сільського господарства, тому зазначені підприємства повинні перейти до сталого звітування та зменшення вуглецевих викидів; економічне відновлення має ґрунтуватись на співпраці урядів, державного сектору, громадянського суспільства; відновлення економіки має здійснюватися у контексті однієї глобальної мети, а саме запобігання деградації навколишнього середовища; конкретні заходи щодо відновлення мають ґрунтуватись на наукових дослідженнях та рекомендаціях [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на широке представлення в науковій літературі досліджень фінансових інструментів відновлення і розвитку економіки, в умовах необхідності прискорення євроінтеграційних процесів додаткових досліджень потребує конкретизація можливостей та перспектив використання інноваційних підходів, фінансових і цифрових інструментів забезпечення сталого відновлення національної економіки для підвищення її конкурентоспроможності та переходу на інноваційно-інвестиційну модель розвитку.



Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження інноваційних підходів та можливостей використання диверсифікованих фінансових та цифрових інструментів для забезпечення сталого відновлення і розвитку національної економіки та прискорення її інтеграції до єдиного економічного простору країн ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж зупинитися на дослідженні фінансових інструментів сталої відбудови і розвитку економіки України, визначимо основні її складові, які потребують значного обсягу фінансування. В стратегії «Цілі сталого розвитку економіки України до 2030 року» [12] визначено 17 основних цілей її забезпечення, які можна поділити на три складові, а саме економічну, соціальну, екологічну (див. рис. 1).

Як видно з наведених на рис. 1 складових, окремі цілі забезпечення сталого розвитку передбачають необхідність використання комплексного підходу соціально-економічних та еколого-економічних підходів до їх реалізації. Для прикладу перша ціль подолання голоду відноситься одночасно до економічних і соціальних проблем і може бути вирішена завдяки комплексному поєднанню різноманітних фінансових інструментів, спрямованих на зниження соціальної напруги в суспільстві, розвиток людського капіталу, збільшення внутрішнього споживання тощо.

Найбільш розповсюдженими фінансовими інструментами забезпечення сталого розвитку економіки виступають бюджетні – бюджетні асигнування, державні гарантії, допомога донорів; податкові – прямі і непрямі податки, екологічні податки; кредитні – банківські кредити, кредити небанківських установ, міжнародних фінансових організацій, зелені кредити; інвестиційні – приватні інвестиції, похідні цінні папери, зелені облігації [13]. Зазначені традиційні інструменти також використовуються для сталого відновлення економіки України і в умовах макроекономічної нестабільності та розвитку процесів цифровізації потребують дослідження інноваційних підходів до їх використання та диверсифікації.

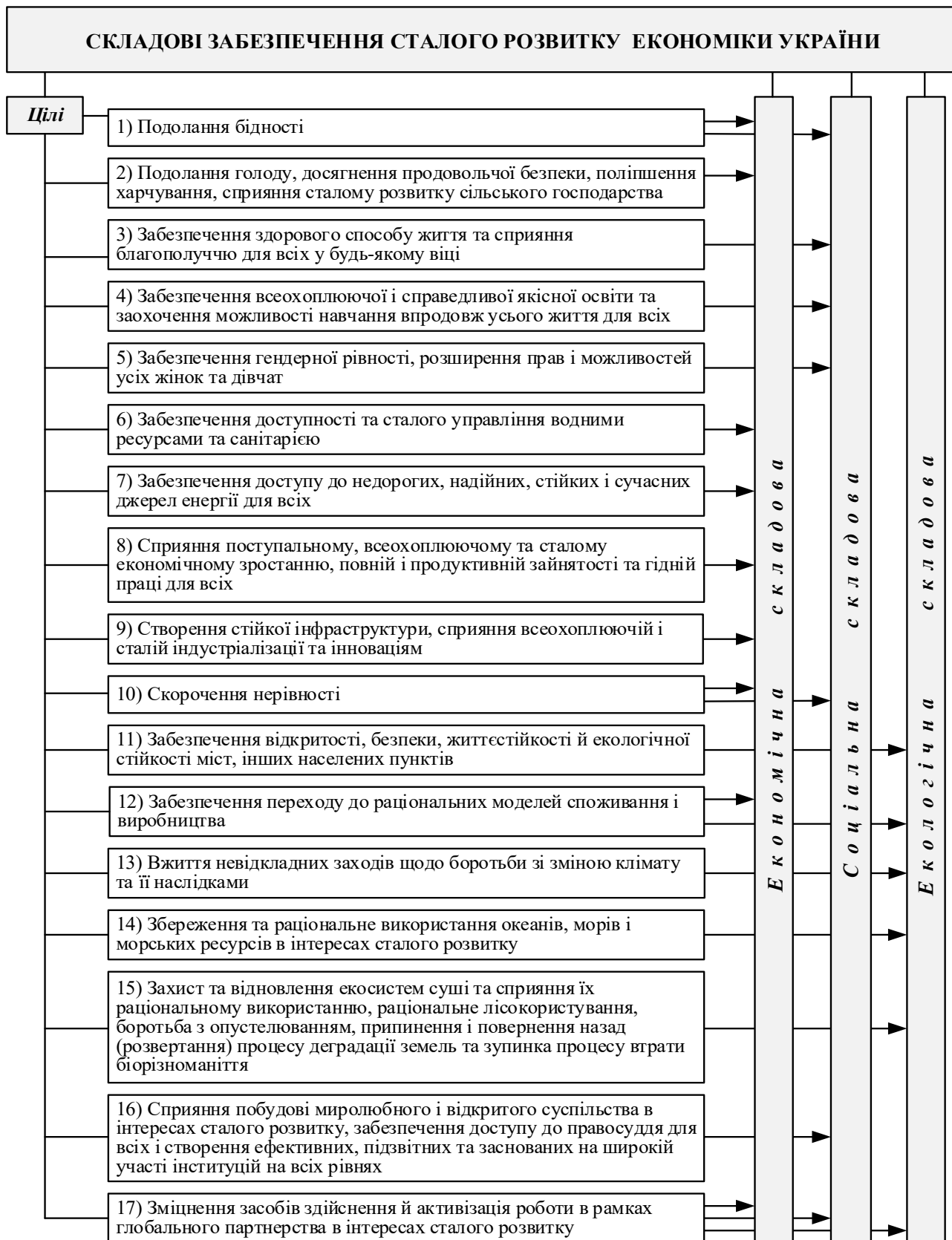


Рис. 1. Економічні, соціальні та екологічні складові забезпечення сталого розвитку економіки України

Джерело: складено автором на основі [2].



В умовах війни першочерговим завданням держави є забезпечення сталого відновлення економіки, яке є основою успішної реалізації концепції сталого розвитку. Останній визначається як такий, що «задовольняє потреби нинішніх поколінь, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [4].

Стале відновлення це комплексний стратегічний план дій, спрямований на перехід економіки на інноваційно-інвестиційну модель розвитку, впровадження сучасних цифрових, ресурсозберігаючих та енергоефективних технологій, який базується на проведенні реформ економічної, соціальної та екологічної трансформації.

На відмінну від сталого розвитку, який в більшості випадків передбачає реалізацію його цілей в повоєнний період, стале відновлення безпосередньо здійснюється в умовах війни і буде активно продовжуватися після її завершення. Специфічною особливістю сталого відновлення є не повернення до попереднього стану і адаптація до можливих ризиків і загроз, а пошук варіантів модернізації і трансформації економіки у відповідності до сучасних вимог і європейських стандартів.

Стала відбудова потребує використання нових інноваційних підходів та фінансових інструментів, які наведені на рис. 2.

Визначальна роль у забезпеченні сталого відновлення і розвитку належить державі, яка повинна сприяти покращенню інвестиційного клімату; стимулюванню розвитку малого і середнього бізнесу; вдосконаленню нормативно-законодавчої бази, особливо в напрямку оцінки збитків об'єктів, що підлягають відбудові; розвитку системи страхування майна, інвестицій від військових ризиків, а також кіберстрахування для захисту цифрової інфраструктури відновлюваних підприємств, установ, організацій.

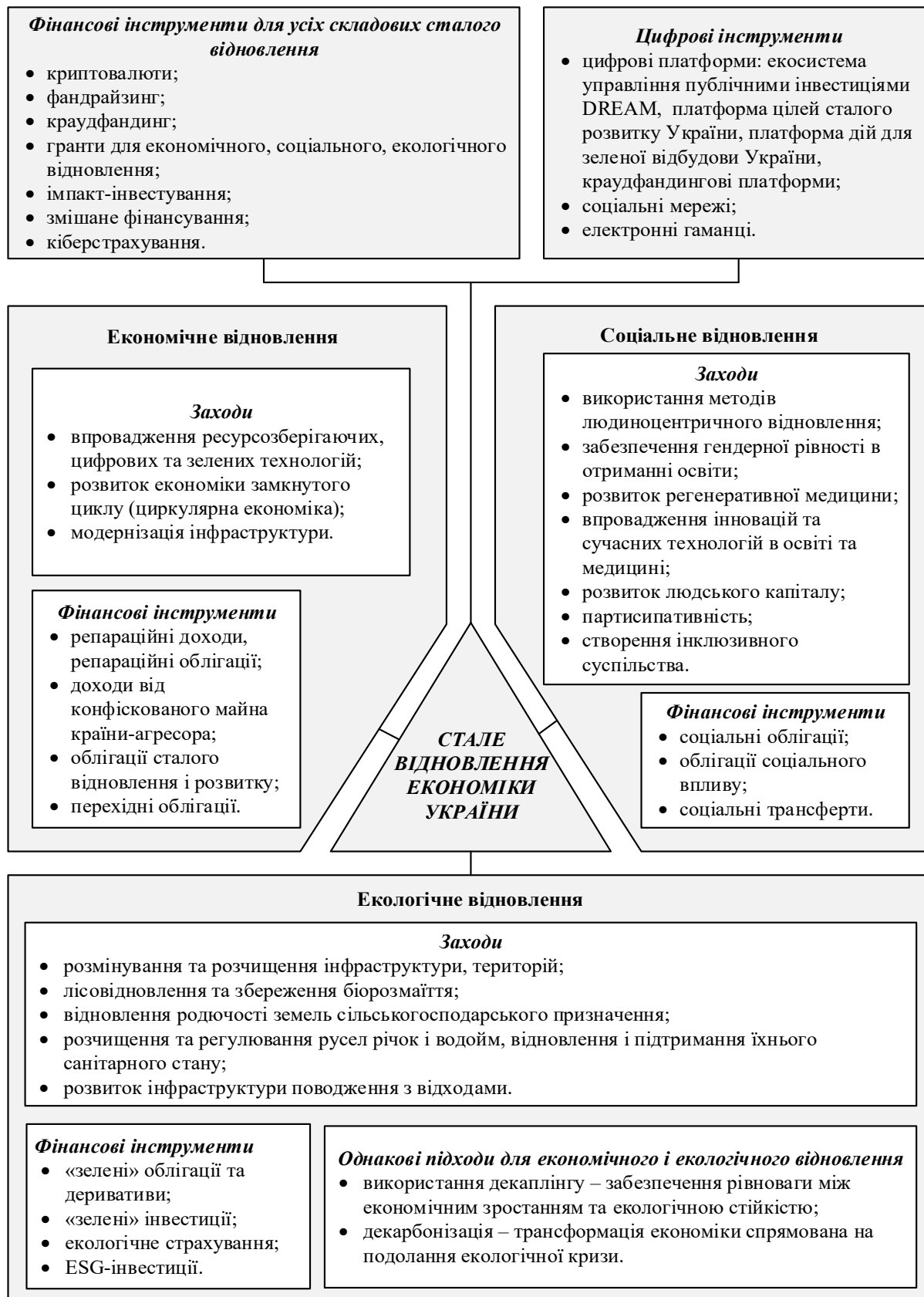


Рис. 1. Інноваційні підходи і фінансові інструменти забезпечення сталого відновлення

Джерело: складено автором на основі [6,13,15].



Стале відновлення економіки України потребує розвитку мережевої взаємодії на засадах державно-приватного партнерства між державою, органами місцевого самоврядування, представниками бізнес структур, закладами освіти і науки, суспільством. Також необхідний розвиток співпраці з зарубіжними партнерами, інвесторами, кредиторами, спонсорами.

В умовах макроекономічної та геополітичної нестабільності забезпечити стале відновлення і розвиток національної економіки за рахунок використання тільки традиційних фінансових інструментів дуже складно. Цифровізація економіки і суспільства розширює можливості поряд з фінансовими інструментами використовувати сучасні цифрові інструменти і залучати до процесів сталого відновлення та розвитку приватні інвестиції, кошти благодійників, зелене фінансування, імпакт-інвестування, використовуючи можливості цифрових платформ.

На фоні зростання обсягів купівлі облігацій внутрішньої державної позики, як юридичними так і фізичними особами, резидентами і нерезидентами не в повній мірі використовується потенціал ринку внутрішніх державних запозичень та можливості щодо диверсифікації його інструментів, зокрема, завдяки випуску цільових облігацій, а саме соціальних, зелених, перехідних та ін. Враховуючи, що значний обсяг збитків завдано економіці і інфраструктурі територіальних громад, забезпечення сталого відновлення останніх також потребує дієвих заходів з боку держави, спрямованих на розвиток ринку муніципальних запозичень.

Висновки. У підсумку можна зазначити, що на шляху забезпечення фінансування сталого відновлення і розвитку економіки України постають проблеми, пов'язані з:

– системним дефіцитом коштів державного бюджету, і, як наслідок, зростанням залежності держави від міжнародної фінансової допомоги та збільшенням зовнішнього державного боргу;



- затримкою з проведенням низки першочергових реформ, особливо тих, реалізацію яких вимагають міжнародні партнери і кредитори;
- відсутністю затверджених єдиних стандартів оцінки економічних, соціальних, екологічних складових ESG стратегій, ESG-звітності у відповідності до європейських вимог, що створює можливості зловживань і нецільового використання коштів, залучених на стале відновлення і розвиток;
- дефіцит приватного капіталу і інвестицій, що вкладаються в проєкти сталого відновлення і розвитку по причині недовіри до держави, незначної дохідності коштів, вкладених у стале відновлення і розвиток економіки.

Враховуючи вищезазначене, перспективами подальших досліджень з обраної тематики будуть питання, пов'язані з аналізом європейських вимог і стандартів в сфері забезпечення сталого розвитку та можливостей їх використання в національній практиці сталого відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment – RDNA5. February 2026, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. 76 P. URL: <https://surl.li/bxjjth>
2. Офіційний сайт Міністерства економіки, докiлля та сiльського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Демчишак Н., Білецький А. Фінансові інструменти управління розвитком економіки України в умовах цифрових трансформацій та макроекономічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-139>
4. Дропа Я. Б. Фінансові інструменти формування ресурсів у національній економіці в умовах глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 682–687. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/134.pdf>.



5. Гапонюк М., Стефанішин М. Фінансові інструменти для залучення іноземних інвестицій в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 4(51). С. 134–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-19>
6. Чугунов І., Канєва Т., Любчак І. Фінансові інструменти реалізації європейського зеленого курсу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-141>.
7. Єрешко Ю. О. Держава в механізмі сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-86>.
8. Кожухова Т. В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку : монографія. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. 336 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1923/1/Kozhuhova_%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E_2017.pdf.
9. Borchardt S., Buscaglia D., Barbero V., Maroni M., Marelli L. A sustainable recovery for the EU. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 41 p. URL: <https://surl.li/xqptsb>
10. Klooster J., Tilburg R. Targeting a sustainable recovery with Green TLTROs. Positive Money Europe & Sustainable Finance Lab, 2020, 26 p. URL: <https://www.positivemoney.eu/wp-content/uploads/2020/09/Green-TLTROs.pdf>
11. Werikhe A. Towards a green and sustainable recovery from COVID-19. *Current Research in Environmental Sustainability*. 2022. Vol. 4. (100124). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.crsust.2022.100124>
12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
13. Dubyna M., Parubets O., Zelenska O., Yevtushenko Y., Muzyka V., Serdiuk D. Financial instruments to ensure sustainable development in the post-shock period of the national economy recovery. *Management Theory and Studies for Rural Business*



and Infrastructure Development. 2023. Vol. 45(4). Pp. 390–398. DOI:
<https://doi.org/10.15544/mts.2023.38>

14. Brundtland G. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. 1987. United Nations General Assembly document A/42/427. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=ru&v=pdf>

15. Фінансові інструменти сталого економічного розвитку: антропоцентричні виміри: монографія / за заг. ред. П. О. Нікіфорова. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 744 с.